

Česká národní hudba

Česká národní hudba je specifický fenomén 19. století, úzce spjatý s procesem národního obrození. Jejím cílem bylo vytvoření svébytného uměleckého stylu, který by čerpal z domácích tradic a mohl se hrdě zařadit do kontextu evropské hudby. Nejedná se o veškerou hudbu vzniklou v českých zemích, ale o díla skladatelů, kteří vědomě usilovali o vytvoření národního hudebního jazyka.

1. Kořeny a společenský kontext

- **Národní obrození:** Společenské a politické hnutí usilující o vzkříšení českého jazyka, kultury a národní identity. Hudba se stala jedním z jeho nejdůležitějších nástrojů.
- **Institucionální základna:**
 - **Stavovské divadlo:** Uvádění prvních oper v češtině.
 - **Prozatímní divadlo (1862):** Scéna určená primárně pro český repertoár, klíčová pro Smetanovo působení.
 - **Národní divadlo (1881/1883):** Symbol národní svébytnosti, "Zlatá kaplička".
 - **Umělecká beseda, Hlahol:** Spolky sdružující umělce a podporující národní umění.
- **Hlavní znaky národního stylu:**
 - **Inspirace lidovou hudbou:** Využití melodií, tanečních rytmů (polka, furiant, skočná, sousedská) a harmonických postupů typických pro český a moravský folklór.
 - **Programnost:** Čerpání námětů z české historie, mytologie, literatury a přírody.
 - **Opera v národním jazyce:** Opera se stala nejprestižnějším žánrem, schopným vyjádřit národní příběhy a osudy.

2. Předchůdci a rané období

- **František Škroup (1801–1862):**
 - Kapelník Stavovského divadla.
 - **Opera *Dráteník* (1826):** Považována za první původní českou operu.
 - **Hudba k divadelní hře *Fidlovačka* (1834):** Obsahuje píseň *Kde domov můj*, která se stala českou národní hymnou.
- **Pavel Křížkovský (1820–1885):**
 - Sběratel lidových písní, působil na Moravě.
 - Mistr sborové tvorby, jeho dílo ovlivnilo Leoše Janáčka.

3. Bedřich Smetana (1824–1884) – Zakladatel české národní hudby

- **Význam:** Systematicky a programově vytvořil moderní českou národní hudbu na světové úrovni. Jeho cílem nebylo citovat lidové písně, ale vystihnout jejich ducha a charakter.
- **Charakteristika stylu:**
 - Zpěvná, deklamačně přesná melodika.
 - Využití stylizovaných tanečních rytmů (především polka).
 - Mistrovská instrumentace a programní myšlení.
- **Klíčová díla:**

- **Opery (8 dokončených):**
 - ***Braniboři v Čechách***: První historická opera, vážná.
 - ***Prodaná nevěsta***: Vrcholná komická národní opera, archetyp českého stylu.
 - ***Dalibor***: Monumentální tragická opera.
 - ***Libuše***: Slavnostní, fanfárová opera, složena pro korunovaci, nakonec hrána při otevření Národního divadla.
 - ***Dvě vdovy, Hubička, Tajemství, Čertova stěna***.
- **Cyklus symfonických básní *Má vlast***:
 - Vrchol české programní hudby, oslava české země a historie.
 - **Části**:
 1. ***Vyšehrad*** (historie, harfy lomenozpěvců)
 2. ***Vltava*** (tok řeky českou krajinou)
 3. ***Šárka*** (dívčí válka)
 4. ***Z českých luhů a hájů*** (obraz české přírody)
 5. ***Tábor*** (husitská tematika, chorál "Ktož jsú boží bojovníci")
 6. ***Blaník*** (legenda o blanických rytířích)
- **Komorní tvorba**:
 - ***Smyčcový kvartet č. 1 e moll "Z mého života"***: Autobiografická skladba popisující jeho životní dráhu až po ohluchnutí (vysoký tón v závěru).
- **Klavišní tvorba: *České tance***, cyklus *Sny*.

4. Antonín Dvořák (1841–1904) – Světový klasik české hudby

- **Význam**: Syntetizoval Smetanův národní odkaz s klasicko-romantickou formální dokonalostí (navazoval na Brahmsa). Proslavil českou hudbu po celém světě. Na rozdíl od Smetany častěji přímo čerpal z folklórních zdrojů.
- **Charakteristika stylu**:
 - Geniální melodická invence.
 - Mistrovská instrumentace a smysl pro formu.
 - Rytmická a melodická inspirace českou i slovanskou lidovou hudbou.
- **Klíčová díla**:
 - **Symfonie (9)**:
 - ***Symfonie č. 9 e moll "Z Nového světa" (Novosvětská)***: Zkomponována během jeho pobytu v USA, inspirována indiánskými a černošskými melodiemi, ale v duchu je stále česká.
 - ***Symfonie č. 8 G dur "Anglická"***
 - ***Symfonie č. 7 d moll***
 - **Koncerty**:
 - ***Koncert pro violoncello a orchestr h moll***: Považován za nejlepší violoncellový koncert všech dob.
 - ***Koncert pro housle a orchestr a moll***
 - **Orchestrální skladby**:

- **Slovanské tance (I. a II. řada):** Dílo, které ho okamžitě proslavilo po celém světě.
- **Karneval, V přírodě, Othello** (koncertní přede hry).
- **Opery (11):**
 - **Rusalka:** Nejznámější a nejhranější česká opera ve světě, lyrická pohádka.
 - **Jakobín, Čert a Káča, Dimitrij, Armida.**
- **Vokálně-instrumentální díla:**
 - **Stabat Mater, Svatá Ludmila, Rekviem.**
- **Komorní tvorba:**
 - **Smyčcový kvartet F dur "Americký"**

5. Zdeněk Fibich (1850–1900)

- **Význam:** Třetí z velkých tvůrců české národní hudby, více ovlivněn německým novoromantismem (Wagner, Schumann).
- **Charakteristika stylu:**
 - Důraz na literární a dramatické náměty.
 - Tvůrce **koncertního melodramu** (recitace s doprovodem orchestru).
- **Klíčová díla:**
 - **Melodramatická trilogie Hippodamie** (Vrchlického text).
 - **Opera Šárka.**
 - **Symfonická báseň Toman a lesní panna.**
 - **Klavírní cyklus Nálady, dojmy a upomínky.**

6. Následovníci a přelom 19. a 20. století

- **Leoš Janáček (1854–1928):**
 - Geniální a originální tvůrce světového významu, vycházel z **moravské lidové hudby**.
 - Vytvořil jedinečný styl založený na tzv. **nápěvkové mluvě** (zaznamenával melodii a rytmus lidské řeči).
 - **Dílo:** Opery *Její pastorkyňa (Jenůfa)*, *Káťa Kabanová*, *Příhody lišky Bystroušky*; *Sinfonietta*, *Glagolská mše*.
- **Josef Suk (1874–1935):**
 - Dvořákův žák a zeť, představitel pozdního romantismu.
 - Jeho styl se po osobních tragédiích (smrt Dvořáka a manželky) prohloubil a směřoval k moderně.
 - **Dílo:** Symfonie *Asrael*, symfonická báseň *Pohádka*.
- **Vítězslav Novák (1870–1949):**
 - Inspirace moravským a slovenským folklórem, prvky impresionismu.
 - **Dílo:** *Slovácká suita*, symfonická báseň *V Tatrách*.